

פרשת "יתרו"
גיליון: 226 | שנה ד'
שנת התשע"ז

בשורה משמחת:
בימים אלו נשלח הספר
הגדול "אשכול יוסף"
לעימוד. אנו תקווה
שבעז"ה בקרוב נוכל
להגישו על מזבח הדפוס!

אשכול יוסף

חידושים נפלאים בפרשת השבוע ומועדי ישראל

מואת הצב"י רבי יוסף חי סימון טוב שליט"א מוחה"ס "כרם יוסף"
ראש ישיבת המתמידים "אור התורה" ליומי דפגרא לצעירים מצטיינים ירושלים ת"ו

בברכת מרנן ורבנן מעתיקי השמועה ארזי הלבנון הגאונים הגדולים רבותינו ראשי הישיבות
ראש ישיבת "פורת יוסף" מוהר"ר משה צדקה שליט"א ראש ישיבת "חברון" מוהר"ר דוד כהן שליט"א חבר מועצת גדוה"ת

האם ישראל הוצרכו לקדש גשיותיהם מחדש לאחר מעמד הר סיני, ובכך כל מי שמת וחזר לחיים בדרך גס האם צריך לחזור ולקדש את אשתו?

ענף א' - בראיית מרן החיד"א מהירושלמי

עמדתי ואתבוננן בדין מי שמת וחזר לחיים בדרך גס, אם פקעו קידושי הראשונים וצריך לחזור ולקדש, וכמו המעשה בגמרא מגילה דף ז' ששחט רבה לר' זירא, האם היה ר' זירא מחוייב לחזור ולקדש, או שמא אמרין דלא פקעו קידושי הראשונים ואינו צריך לחזור ולקדש.

ומסברא נראה שודאי כיון שמת פקעו קידושו, כמו שאמרו בריש קידושין (ב). שהאשה ניתרת במיתת הבעל. ואם כן כשחזר לחיים בדרך גס חייב לחזור ולקדש את אשתו.

והנה ראש המדברים בזה הוא מרן החיד"א בברכי יוסף (אה"ע סי' י"ז סק"א) שחקר אם ר' זירא היה צריך לחזור ולקדש. והוכיח מהירושלמי גיטין (פרק מי שחזרו ה"ג דף מ:) שלא פקעו קידושי לזנות שמת כיון שקם לתחיה דרך גס. דהתם איתא בירושלמי בדין האומר הרי זה גיטך אם לא אבוא בתוך י"ב חודש, ומת בתוך י"ב חודש, אם מותרת לינשא מיד. רבי חגי אמר מותרת לינשא, [שהרי ודאי שוב לא יבוא]. ורבי יוסי אמר אסורה לינשא, אני אומר נעשו לו ניסים וחיה. אלא אסורה עד לאחר י"ב חודש.

הא קמן שאם אחר שמת נעשה לו גס וחזר לחיים, עדיין קשורה בו אשתו, ולא הועיל לה מה שהבעל מת, כיון שחזר לחיים. והוסיף מרן החיד"א דאע"פ שהתלמוד שלנו לא חושש שמא יעשה לו גס כדא' בגיטין (עו:), מ"מ יש לומר שגם התלמוד שלנו מודה שמ"מ אם חזר לחיים לא בטלו קידושו. וכן כתב עוד החיד"א בחי' פתח עינים בסוגיין, שנראה שלמרות שר' זירא בלילה נשחט ומת כיון שעד שלא נקבר חי לא היה צריך לקדש אשתו קידושין חדשים, ושברכי יוסף הביא קצת ראיה לזה. ע"ש. [אולם מסברא נראה שאין בזה שום חילוק בין נקבר ללא נקבר, שכיון שודאי מת, פקעו קידושין]. וכן נראה מהפני משה שם, שכתב: אסורה לינשא בתוך י"ב חודש שאני אומר אפשר נעשו לו ניסים וחיה וצריכה להמתין עד לאחר י"ב חודש ולא יבא שאז נתקיים התנאי ותנשא. ומבואר בדבריו שחוששים ממש שיעשו לו ניסים ויחזור לחיים ויתבטל תנאו. וכן נראה מדברי הקרבן העדה. ובחי' דבר יעקב גיטין (אות י"ב), כתב בשם הדבר אברהם (ה"ב סי' י"ז ב'), לדחות ראיית מרן החיד"א מהירוש', שלעולם לא חיישין למעשה ניסים, ולכן פשוט שאלמנה מותרת ולא חיישין שבעלה יחיה, וכוונת הירושלמי כמו התוס' בגיטין שרבנן גזרו אטו היכא שלא מת, אלא שאם לא היה שייך שיבוא לא היו גוזרים, אבל כיון ששייך שיבוא באופן רחוק ע"י גס, שייך לגזור אטו היכא שלא מת. וש"י.

וכמה מגדולי האחרונים כתבו לדחות הראיה מדברי הירושלמי, דשאני התם שאם קם לתחיה נופלת קמיה יבם, שהגט בטל למפרע וממילא נופלת קמיה יבם. וכן כתב בחי' פורת יוסף בגיטין (עו: ד"ה תוס' דהא) דבשלמא כל הנשים הרי התורה כתבה דמיתת הבעל מתרת, וא"כ אף אם יחיה בכל זאת לא תאסר, משא"כ התם בגיטין שהבעל גירש אותה על תנאי אם לא יבוא עד י"ב חודש, וממילא אם יבוא יתבטל הגט ולא נשארת רק אלמנה ואם יש לה יבם היא תהיה זקוקה לו. ועי' יבמות פלוגתא דר"מ וחכמים אם חיישין למעשה ניסים. ע"ש. ומבואר להדיא בדבריו דהיכא שמת ודאי פקעו קידושיו. וכ"כ בחידושי רבי יהודה בכרך (גיטין שם) שאע"ג שלא חוששים בכל הנשים שמתו בעליהן, משום שגם אם יחיו על ידי גס מותרת לעולם משא"כ לענין קיום התנאי. ע"ש. הרי דפשיטא ליה שאם מת וחזר לחיים פקעו קידושי הראשונים, ואם חפץ לקיימה צריך לחזור ולקדש מחדש.

גם הגאון אור שמח על הרמב"ם (פ"ט גירושין ה"א) הביא הירושלמי דלא תנשא עד י"ב חודש שמא יחיה, וביאר כנ"ל שלעולם אף שיבוא עתה ויקום לתחיה פקעו כבר קידושי הראשונים, וכל החשש הוי רק משום שצריכה יבום ואם יבוא נמצא דהגט בטל שהרי התנה שלא יבוא תוך י"ב חודש וסוף סוף בא אף דהוי פנים חדשות, וממילא היא אלמנה וצריכה יבום, אבל לעולם בעצם המיתה פקעו הקידושין ולא חוזרים אף שעתה קם ונתעורר לחיים. ומבואר מדברי כל האחרונים הנ"ל כנ"ל דפקעו קידושיו, וכן נראה לי מסברא.

ענף ב' - בראיית מרן הבן איש חי שישראל לא חזרו לקדש אחר מתן תורה

מרן הבן איש חי זצ"ל בחי' בן יהודיע כתב להביא ראיה שאין צריך לחזור ולקדש מישראל שפרחה נשמתם במתן תורה והוריד הקב"ה טל של תחיה והחיה אותם וכנזכר במדרש, ועם כל זה לא הוצרכו לקדש נשיהם מחדש. וכן השיבני הגר"ח קנייבסקי שליט"א שאחרי מתן תורה לא הוצרכו עם ישראל לחזור ולקדש נשותיהם.

ולעיקר חידושו של הבן איש חי זצ"ל שלא חזרו ישראל לקדש, צ"ע דאדרבה י"ל שחזרו ישראל לקדש, שהרי קודם מתן תורה כשהיה אדם רוצה לקדש היה פוגע באשה בשוק רצה הוא והיא מכניסה לביתו וכו', ולא היה צריך לקדשה בעדים, כיון שניתנה תורה נצטוונו שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחילה בפני עדים ואחר כך תהיה לו לאשה, וכמו שכתב הרמב"ם ריש הלכות אישות.

ומעתה אחרי שנצטוונו במתן תורה לקדש כדת וכדין ובפני עדים, לכאורה היו צריכים לחזור ולקדש נשותיהם מחדש.

ובפרט לפי שבבני נח בעל ואשה יכולים להתגרש זה מזה בדיבור בלבד, ויכולה אף האשה לשלח עצמה מבית בעלה כמו שכתב הרמב"ם (פ"ט מהל' מלכים ה"ח) שכל זמן שירצה הוא או היא לפרוש זה מזה פורשין, (ועפ"י יישוב הגר"ח מברסקי זצ"ל מה שאמר אברהם על שרה אחותי היא, שבדיבור זה לבד גירשה. וכעין זה פירש באבן האזל פ"א מהל' אישות ה"א, עין כרם יוסף ב"ק צב.). אם כן אחרי מתן תורה שהתחדש שעל ידי הקידושין האשה ניתרת רק בגט ובמיתת הבעל הוצרכו לקידושין חדשים.

דהנה אף אם נאמר שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, ומתכוין לשם קידושין, מ"מ כל הבעילות של קודם מתן תורה לא היו כדין קידושין מזמן מתן תורה שהבעל הוא המקדש, וצריך לקדש בעדים. ואשר על כן אין ראיה ממתן תורה שמי שמת וחזר לחיים אין צריך לחזור ולקדש, דלעולם י"ל שחזרו לקדש. והא דכתיב שובו לכם לאהליכם והיינו שהתיר להם תשישי בקידושין.

א"נ י"ל דשאני התם שהיה על פי הדיבור, וכיון שהתחדש שם שלא צריכין לקדש מחמת שנצטוו על הקידושין, פטרם גם מחמת מיתתם, וכמו שע"פ הדיבור נפטר משה רבינו ממצות פריה ורביה בבן ובת לדעת בית הלל שיוצא ידי חובת פריה ורביה על ידי בן ובת, וכמו שאמרו ביבמות (סב).

ולכאורה יש להוכיח מהגמ' בחולין (יז.) אם ישראל חזרו לקדש אחר מתן תורה, דהנה בעי התם רבי ירמיה גבי חתיכות בשר לא שחוטות שהכניסו ישראל עמהן לארץ, מהו לאוכלן אחר כניסתן, מי אמרינן כי אסור רחמנא בשר נחירה לאחר ביאה הני מילי לנחור אחרי כן ולאכול, אבל הנחורות ובאות מן המדבר הואיל ובשעת נחירתן היתר היתה יותר לא נאסרים או דלמא לא שנא. וכתב הרא"ש (שם אות כ"ג) דנפק"מ כגון שרצו ב"ד לאסור דבר אחד כמו שאסרו גבינות העובדי כוכבים ושלקות וכיוצא בהן אם אסור מה שיש לו ממנו מאותו המין ביד ישראל. ע"ש. שאם נאמר שהיו ישראל מותרים באותו בשר שהכניסו הכי נמי מותרין גבינות אלו שיש לו מלפני הגזירה.

ולכאורה ה"נ י"ל גבי כל אחד מישראל שלקח אשה קודם מתן תורה אם הותר לו להמשיך לקיימה בלא קידושין חדשים, ולכן אם נאמר שבשר שהכניסו מותרין בו, הכי נמי מותרין היו בנשותיהן, אבל אם נאמר שבשר שהעלו אסור, אנ"ג שבתחילה היתר היה, אם כן גם לקיים נשותיהם ולהתייחד עמהן יהיו באיסור עד שיקדשו בעדים בכסף או שטר כדת וכדין תורה. ומסיק התם בתיקון, ולפי"ז י"ל דה"נ אם חזרו לקדש או לאו הוי ספק, ואין מזה ראיה.

ויותר נראה דאדרבה גבי קידושין יש סברא שאפילו אם נאמר שבשר נחירה שהביאו עמהן מותר, משום שאותו בשר ממש לא היה אפשר לתקנו, אבל הכא גבי קידושין הלא יכול לקדשה אם תחפוף האשה, שאם לא תחפוף גם מקודם יכולה היתה להפרד מדעתה ממנו. ועיין עוד כיו"ב להגאון חפץ חיים זצ"ל במשנ"ב (סי' תצ"ד סק"ב) שכתב ששמע טעם נכון בשם גדול אחד על מה שנהגו לאכול מאכלי חלב בשבועות, כי בעת שעמדו על הר סיני וקבלו התורה (כי בעשרת הדיברות נתגלה להם כל חלקי התורה, כמ"ש רבי סעדיה גאון שבעשרת הדברות כלולה כל התורה) וירדו מן ההר לביתם, לא מצאו מה לאכול תכף כי אם מאכלי חלב, שהיו צריכים גם לבשל בכלים חדשים, כי הכלים שהיו להם מקודם שבשלו בהם באותו מעת לעת נאסרו להם. ע"כ. ומבואר שאע"פ שהשתמשו לפני מתן תורה באותם כלים בהיתר, היו צריכים להגעילם אחרי מתן תורה.

ענף ג' - בראיית מרן הבן איש חי מהגמ' בנדה גבי בן השונמית

הגאון בן איש חי בספרו בניהו בן יהודיע כתב להביא ראיה נוספת שמי שמת וחזר לחיים בנס אין צריך לעשות קידושין מחדש, ממה שאמרו בפרק עשירי דנדה (ע:) ששאלו לר' יהושע בן חנינא, בן השונמית אם מטמא, והשיב להם מת מטמא ואין חי מטמא והוא הדין הכא. עכ"ד.

מבואר שלמד ששאלו לריב"ח על בן השונמית בשעה שמת אם מטמא, ועל זה השיב להם שאין חי מטמא. ומזה הוכיח שמי שמת וחזר לחיים אין צריך לחזור ולקדש, שהרי אע"פ שמת כיון שחזר לחיים מחשיבו כחי למפרע.

אך דבריו צ"ע דהנה רש"י שם פירש להדיא שכוונתם היתה להקשות מהו שיטמא לאחר שהחיהו מי חשוב כמת. וא"כ על זה השיבם שכיון שחזר לחיים חי הוא ואינו מטמא. וכן פירש המאירי בנדה (ע:), וכתב להדיא לאפוקי שאין לפרש שהשאלה היתה אם בן השונמית כשהיה מת היה מטמא.

ומעתה אדרבה מכאן מוכח שבשעה שהיה מת היה מטמא, ומוכח מזה שמי שמת וחזר לחיים צריך לחזור ולקדש, שהרי באותה שעה שמת, היה לו דין של מת גמור, שאף היה מטמא. [ודלא כמרן החיד"א שכ' בברכי יוסף (שם) שהוברר למפרע שלא היתה מיתתו גמורה].

ועוד יש לדחות שגם אם נאמר שכוונת ריב"ח היתה להשיב שלא היה מטמא תינוק בן השונמית גם בזמן שמת, י"ל דהיינו משום שסבירא ליה שלא מת ממש. וכמו שכתב השטמ"ק ב"מ (קיד:) גבי התינוק שהחיה אליהו הנביא, ליישב היאך אליהו שהיה כהן החיה בן השונמית, דלעולם לא מת ממש אלא נתעלף והיינו דכתיב "עד אשר לא נותר בו נשמה", ולמ"ד כהן אסור בגוסס צ"ל כיון שהיה סופו לחיות כחי דמי. ע"ש. ברם מסברא נראה שהתינוק במעשה דאלישע, מת ממש וכדמשמע במקראות.

אך לפי רש"י שפי' שכוונתם היתה לשאול על לאחר שהחיהו, והיינו דלפני כן פשיטא ליה שהיה מטמא משום שמת ממש. וכך מבואר להדיא בתוספות ב"מ (שם, ד"ה דאמר ליה), שס"ל שבן השונמית שהחיה אליהו הנביא מת ממש, שכתבו שאליוהו אע"פ שהיה כהן החייהו משום שהיה לו פשוט שיקימו לתחיה. ואם לא היה מת ממש, גם בלא סברא זו היה מותר לו להחיותו. וכן מבואר בתוספות נדה (ע: ד"ה מתים), שבן השונמית מת ממש.

ומצאתי בספרי (פרשת חוקת סי' י"ט אות י"א) דאיתא שם להדיא שבן השונמית מת ממש, ואף טימא לכל מי שהיה באהל אצלו. דהנה איתא שם בזה"ל: הנוגע במת, נוגע במת טמא, אין מת עצמו טמא. נוגע במת טמא אין בנה של שונמית טמא. אמרו בנה של שונמית כשמת כל שהיה עמו בבית טמא היה טומאת שבעה, וכשחיה היה טהור לקודש, חזרו ונגעו בו טמאוהו הם, הרי זה אומר מטמאין לא טמאוני ואתה טימאתני. ומבואר להדיא מהספרי שני דברים, חדא שמת ממש. ומבואר עוד כמו שכתבנו לעיל בביאור דברי הגמ' בנדה שהנוגע בבן השונמית כשהיה מת נטמא, ואע"פ שאח"כ חזר לחיים. ולכא"ו מוכח מזה שמי שמת וחזר לחיים צריך לחזור ולקדש. **וראה עוד בכרם יוסף מגילה דף ז' ע"ב גבי אשה שמתה וחזרה לחיים אם מותרת היא או לאו, ועוד שם דברים נפלאים בענינים אלו, כגון מי שנתחייב פעמיים מיתה, והמיתוהו וחזר לחיים בדרך נס, אם חוזרים וממיתים אותו, ועוד ענינים נפלאים, ומקוצר היריעה הושטו כאן.**

ענף ד' - יחזק הדין מדברי עוד אחרונים שמת שחזר לחיים צריך לחזור ולקדש

ומצאתי תנא דמסייע לי הוא הגאון אבני נזר (סוף תשובתו באה"ע סי' נ"ו) שכתב להשיג על מי שכתב שכשהבעל קם לתחיה חוזרים קידושיו, כי המיתה מתירה את האשה מחמת שכל זמן שאינו בחיים נוצר היתר, וכיון שחזר לחיים בטל ההיתר, דליתא דכיון שפסקא פסקא, דמאי שנא מהכותב בגט לאשתו היום אין את אשתי ולמחר את אשתי דקי"ל כיון דפסקא פסקא. וגם כתב לדחות עיקר המונח שמייתת הבעל רק פועלת היתר, ולא מתירה לגמרי.

והמהר"ט אלגאזי בשו"ת שמחת יום טוב (סי' ס"א, דף ר"ע ד) הביא דברי הירושלמי הנ"ל, ומ"מ העלה שם, שכל שמת מיתה גמורה, ואח"כ חזר וחי בדרך נס, הואיל ובשעת מיתה פקע מהאשה איסור אשת איש, והותרה להנשא, שוב אינה חוזרת לאיסורה, להיות כדן אשת איש, שכיון שפסקה האישות שבינו לבניה ע"י המיתה, פסקה לגמרי, וכדק"ל בגיטין (פג:) לענין גירושין, שהאומר היום אי את אשתי ולמחר את אשתי, הוא מגורשת גמורה, דכיון דפסקה פסקה, והוא הדין לענין מיתה. והביאו במאור ישראל בסוגיא, וכתב שכן העלה גם בשו"ת דגל מחנה אפרים (אה"ע סי' א' דף י"ט ע"ד) ושהשיג על מה שצייד בזה הברכי יוסף שלא יצטרך לחזור ולקדש.

ובשו"ת רב פעלים (ח"ב סי' ב', סוד ישרים) הביא דברי הרב נחלת בנימין (מצוה ל"ה סי' ט"ז) דפשיטא ליה שכאשר פרחת נשמתו של פנחס במעשה זמרי הותרה אשתו לעלמא, ולא נשאר עליה זיקת אשת איש ושכן סבר בפשיטות (שם בס"י י') גבי יצחק אבינו ע"ה שכאשר פרחת נשמתו בעקידה, אם היתה רבקה בעולם ונשואה לו היתה זקוקה ליבם לישמעאל, ואף כי חזר יצחק וחי היתה אשתו אסורה מצד זקיקתה לישמעאל [והרב פעלים כתב לתמוה דלפי דבריו כשמת פנחס זכו יורשיו בכל נכסיו ולא נשאר לו כלום. ע"כ. ויתכן דאה"נ באמת על פי דינא ירשו וזו אינה קושיא].

ועוד כתב שם הרב פעלים שלעתידי לבא בתחיית המתים, מאחר וישתנו הגופות, והגופות לא היו במעמד הר סיני, לא חל עליהם איסור קורבה, כגון לישא ב' אחיות וכדומה. וכתב שיש לחלק מהא דאיתא בסוגיא ברבי זירא, דהכא לא נשתנה כלל במיתתו, וגופו לא נעשה עפר, ולכן אפשר דלא בעי לקדשה מחדש. עש"ב.

ודבריו צ"ע שכיון ששחט רבה לרבי זירא הרי מת ממש, ומה שקם לאחמ"כ לתחיה כגוף חדש דמי. ומה בכך שעצמותיו עדיין לא הורכבו, וכי חובת איסור עריות חל על הגוף הגשמי ולא על הנשמה. ועוד צע"ג שכיון ששחטו ומת ממש, הסברא נותנת דלא בעי קידושין מחדש. ובברכי יוסף הנ"ל כתב דאגלאי מילתא למפרע דמיתתו לא היתה מיתה גמורה.

וצ"ע שהרי שחטו ומת, אלא שנעשה נס, שהתפלל עליו והחזירו לחיים אע"פ שמת. וראיתי כמה תירוצים שנדחקו המחברים לכתוב בזה, ומאחר והם רחוקים מהסברא לא הארכתי בהם.

אחר כל הדברים האלו נראה ודאי שמי שמת מיתה גמורה וחזר לחיים בנס צריך לחזור ולקדש את אשתו מחדש בעדים וכדת וכדן, עכ"פ מספק, כי הנה יש לנו חבל אחרונים שסוברים שהקידושין פקעו. ואף לפי מ"ש הקובץ שיעורים (ח"ב סי' כ"ו) לבאר שסיבת היתר האשה במיתת הבעל זה מחמת העדר מציאות הבעל הגורם לאיסור, ודאי גם לפי סברא זו כיון שמת רגע אחת שוב פסק האישות בניהם, ולא מתחדש האיסור כלל.

לכן נראה כי כל שמת מיתה ודאית אפילו לשעה אחת בלבד, מספק הקרוב לודאי צריך לחזור ולקדש, [ואם אינו חוזר ומקדש נראה קצת שיש לחוש לדעת הסוברים שלא פקעו הקידושין ואז אינה מותרת לעולם בלא גט], וה' יאיר עיניו בתורתו.

ישיבת המתמידים בבהמ"ד "צופיון"

רחוב שלמה מוסיף 13 שוק הבוכרים, קומה ב'

השבוע הלימוד מוקדש לע"נ מכלוף בן חנה ז"ל

שינויים במועדי הזמנים בעש"ק: משמרה א' משעה 4:00

משמרה ב': מהשעה 4:20 תפילת מנחה בשעה 5:20

השבוע במוצ"ק מעמד סיום מסכת "בבא בתרא"

תחילת הלימוד בשעה 7:30 בדיוק!

החלה ההרשמה לסדר ליל פורים דמוקפין

סדר מהשעה 3:30 בשעה 5:00 משא מרן רח"י הגר"ד כהן שליט"א

בשעה 5:40 תפילת מנחה וקריאת המגילה **המלגה: 80 ₪.**

גיליון "אשכול יוסף" יו"ל לזיכוי אלפי ישראל

על ידי האחים הנעימים היקרים והחשובים
אוהבי התורה ולומדיה מיחידי סגולה ידידנו היקרים
כמר **גדעון ניסים** ומר **אהרן ניסים** הי"ו

לברכה והצלחה להם ולכל בני ביתם בכל מעשה ידיהם

בכלל הברכות יבורך ידידנו הנעלה **שלומי ניסים** הי"ו
מוקדש לע"נ הוריהם היקרים:

סאלם אליה בן מסעודה ז"ל, נוריה בת גורג'יה ע"ה,

ת.נ.צ.ב.ה.

✧ עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר ✧

שלחן ערוך המוסר

היצירה שכבשה את עולם התורה והישיבות

ה"שלחן ערוך החמישי" - המוסר

מקיף את כל עניני המוסר ויראת שמים
בדרך הלכתית, החל מתורת רבותינו
הראשונים עד לדעת פוסקי זמנינו.
עם "ביאור הלכה" ו"שער הציון"

הספר

שיהפוך אצלך את
"עבודת המוסר"
למושג קרוב ומעשי!

חלק ב
על סדר ה"שלחן ערוך"
אורח חיים א-תרצו

חלק א
עניני בין אדם, למצוות
לעצמו, למקום, לחבירו

אוצר בלום של:

דיני מוסר ויראת שמים

כל דיני הנהגות חסידים ומקובלים

דינים שאנשים נכשלים בהם

דינים המוסיפים קדושה ויר"ש

מפתחות מפורטות

מבצע מיוחד למנויי "אשכול יוסף"
שני הכרכים ב 40 ₪ בלבד!
הקודם זוכה!

ניתן להשיג בכל החנויות המובחרות, או בטל': 02-5868197